

fundamenti ea in lege habet; cumque præterea ab excidio Hierosolymitano miseri erronei quam plurima novaverint; etiam hac in re defecisse a majoribus suis merito creduntur. Imo morem hunc omnes dies ordiendi a vespera mutuassee videntur ab Arabibus, ut plures fatentur ex adversariis: atqui tamen nec Arabes ita dies semper inchoarunt; sed ab eo solum tempore, a quo menses suos non a conjunctione lunæ cum sole, sed a primo lunæ apparentis conspectu duci voluerunt; hoc vero instituti novi est, ut observant Chronologi. Hæc interim, in præsentis quæstionis pertractandæ majorem intelligentiam et supplementum, præmittenda censui.

ARTICULUS II.

QUA DIE CHRISTUS EUCHARISTIAM INSTITUERIT?

218. *Præmitto.* Varia amplexi sunt systemata et interpretes et Theologi, ut propositam initio difficultatem vincerent.

1º. Nullum plane pascha Christum ante mortem celebrasse, olim Marcion asseruit, confutatus a S. EPIPHANIO HÆR. 42. Quam opinionem Græcorum plures sec. XI., quo hos inter et Latinos grave exarsit dissidium, et acris disputatio de azymo, vel fermentato ad Eucharistiam adhibendo, arripuerunt avide, ceu causæ suæ ac fermento magis faventem. Sec. XVI. autem primus e Latinis ejus opinionis patrocinium susceperat Nicol. de Villa-Gagnonis eques Rhodius; sed male ideo exceptus a SALMERONE, aliisque doctis viris. Nicolaum tamen e Latinis secuti quidam alii, præsertim P. BERNARD. AMICUS, Oratorii Berulliani presbyter, dictus vulgo *Lamy*, et eruditus CALMET.

2º. Græci plerique, quo fermentati usum tueantur, Christum uno die esum agni paschalis et ultimam cœnam anticipasse aiunt, ac Christum non feria sexta, sed quinta crucifixum esse.

3º. PAULUS BURGENSIS ex Judæo Christianus factus et episcopus, in cap. 26. Matth., et alter PAULUS MIDDELBURGENSIS, Sempronienensis episcopus, L. de recta Paschatis celebrandi ratione, cum aliis docent, Christum quidem eo anno, quo passus est, celebrasse pascha luna decima quarta ad secundam vesperam, h. e. in vespera feriæ quintæ, idque ex præscripto legis; non tamen Judæos, sed hos eo anno distulisse pascha in lunam decimam quintam ad vesperam, seu feriam sextam, idque ex decreto quodam Synagogæ veteris, ne duos festos consequentes haberent, sicut eo anno eveniebat; luna enim decima quinta, feria sexta, fuisset azymorum solemnitas, et die sequenti sabbatum.

4º. Alii duplex mensis initium ac neomeniam duplicem cum PEZRONIO distinguunt. Prima astronomica iis dicitur, ab ipso novilunio astronomico, seu planetarum solis et lunæ conjunctione. Altera apprens, sive numeranda a prima phasi lunæ, sive hujus apparitione sensibili. Unde inquirunt, duplicem proinde fuisse unamquamque mensis diem; sicque duplicem quoque decimam quartam, quarum utraque pascha immolari posset; Christum vero pascha ultimum celebrasse feria quinta, h. e. luna decima quarta astronomica; Judæorum alios feria sexta, id est, luna decima quarta apparente;

reipsa autem luna decima quinta. Rursus distinguunt alii cum HARDINO inter pascha Judæorum Hierosolymis celebrari solitum, et inter pascha Galilæorum et decem aliarum tribuum: Galilæos cum his juxta regulam *Badu* una die ante Judæos pascha celebrare solitos, si prima azymorum dies in feriam secundam, quartam, vel sextam incideret; ac quia anno morientis Christi incidebat in sextam feriam, ideo Christum, utpote in Galilæa educatum, cum discipulis suis in Galilæa natis manducasse pascha uno ante Judæos die. Alii iterum moti auctoritate CHRYSOSTOMI, homil. 84. (al. 83. in Matth. n. 2. (opp. t. 7. p. 200. A.), aiunt, Judæorum plebem manducasse pascha luna decima quarta exeunte, sive feria quinta nostra ad vesperam, et cum plebe Christum; sed principes sacerdotum et scribas, ut liberius sævire in Christum possent, distulisse pascha in sequentem diem, feriam sextam.

5º. Tandem communis est Latinorum cæterorum omnium sententia, Christum vere celebrasse pascha ultimum eodem cum Judæis omnibus die, luna decima quarta ad vesperam, h. e. feria quinta, juxta legem Exod. 12. 18. et Levit. 23. 5. *Mense primo, quarta decima die mensis ad vesperam, phase Domini est.* Ac quidem communis sententia hoc de luna decima quarta exeunte, feria quinta nostra expirante, intelligit. Divortium vero ab ea fecerunt ALOYSIUS Legionensis, et P. CALINUS e Societate nostra. Admittunt enim luna decima quarta Christum celebrasse pascha ad vesperam; sed ad vesperam ejus diei primam, itaque non luna decima quarta exeunte, sed ineunte, ac proinde luna decima tertia exeunte. Quippe a vespera, sive occasu solis cujusvis diei ducunt initium; ut adeo dies quælibet apud Judæos duas haberet vesperas; prima vespera esset initium, altera finis. Nos præsentem controversiam sequentibus Conclusionibus enucleatum imus.

219. *Dico I.* Pascha ex præscripto legis a Judæis celebrari debuit mensis Nisan luna decima quarta, eaque exeunte, sive ad vesperam ejus secundam, quæ erat initium decimæ quintæ, et primæ azymorum.

Prob. I. Plura Scripturæ loca denuntiant, pascha celebrandum esse ad decimam quartam lunam, vel diem, et ad illius diei vesperam sive solis occasum; ex pluribus sufficiat illud Levit. 23. 5. *Mense primo, quarta decima mensis ad vesperam, phase Domini est.* Sed vespera diei decimæ quartæ ejus diei finem, non initium indicat; ergo. *Prob. min.* Verba illa: *quarta decima mensis ad vesperam*, illius diei exitum, non initium indicant, si dies decima quarta profesta tantum esset; et dies profesti apud Judæos non a vespera vel occasu solis initium sumerent, ut dies festi; sed a media nocte, ut modo apud nos, et olim Romanos; sic, ut profesti dies haberent unam tantum vesperam, qua nimirum ad finem vergebant: atqui 1º. omnium consensu dies decima quarta tantum profesta fuit; et 2º. dies profesti apud Judæos non ab occasu solis, sed media nocte sumebant initium; ut probatum est num. 217. Et certe ne unum extat tota in Scriptura exemplum, dies alios a festis distinctos, more dierum festorum, ab occasu solis initium sumere.

220. *Prob. II.* Ex lege de immolatione agni paschalis non manducabatur, nisi postquam esset immolatus; semper enim in Scriptura *immolatio* præmittitur, Exod. 12. 6. et alibi: atqui tantum immolabatur die decima quarta exeunte, h. e. post meridiem ante solis occasum; ergo et eadem decima

quarta die exeunte post solis occasum manducabatur. *Prob. min.* Nam 1°, immolari debebat die decima quarta, Exod. 12. 6. 2°. Debebat immolari tempore pomeridiano ante occasum solis, sive post meridiem. *Probat*ur ipsiusmet Moysis verbis, ut jacent in hebraico Codice; nam definiens tempus pro immolando agno Exod. 12. 6., Num. 9. 5., Levit. 23. 5. præcipit immolari agnum *inter duas vespere, ben-arebaim*; hæc vero verba, *inter duas vespere*, ut nos in Vulgata simpliciter legimus *ad vesperam*, medium illud tempus inter solem occidentem, ejusque occasum significant. Hoc diligenter admonet R. KIMCHI Lib. Radicum. Has duas vespere in usu fuisse Christi tempore, aperte colligitur ex Matth. 14. v. 15. et 23. Testatur PHILO L. 3. de vita Mosis et de Decalogo ac septenario inquires, immolandi paschatis ceremoniam *a meridie durasse in vesperam*. Testatur JOSEPHUS, ex summorum sacerdotum genere ortus, et ex officio minister immolandi paschatis, L. 7. Bell. Jud., agnos cædi solitos *a nona ad undecimam*, h. e. a tertia pomeridiana ad quintam. MAIMONIDES de Pasch. pag. 14. Immolatio *agni paschalis fit decima quarta a meridie*.

Unde argumentum ex lege immolandi paschalis agni in hisce consistit: agnus non manducabatur, nisi antea esset immolatus; sed immolabatur decima quarta die ante solis occasum; ergo et decima quarta die exeunte tantum manducari potuit. Si namque decima quarta ineunte manducatus esset; immolatus fuisset luna decima tertia, scilicet post meridiem ante occasum solis; quod S. Scripturæ repugnat, constanter immolationem agni lunæ decimæ quartæ affigenti.

Respondent, qui pro luna decima quarta ineunte stant 1°. Per hæc: *inter utramque vesperam*, intelligi tempus medium inter occasum solis et auroram; idque colligi posse ex junctis aliis Scripturæ locis; Deut. 16. 6. ubi immolandus agnus dicitur *vespere ad occasum solis*, atque Exod. 12. 8., ubi jubentur manducare agnum *nocte illa*, ut nihil remaneat *usque mane*, ut adeo sensus sit, peragenda esse omnia, quæ ad phase pertinent, inter utrumque noctis terminum; crepusculum vero matutinum etiam dici vesperam, vel vesperum in Scriptura, Matth. 28. 1. *Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria*, etc.; Marcus enim ait, *venisse valde mane*. 2°. Scriptores Hebræos potius referre usum sui temporis, quam quid ex lege fieri deberet; hæc vero præcipit immolandum phase Deut. 16. 6. *vespere ad solis occasum*, non aliquot ante horis, ut Scriptores laudati volunt.

Verum, quod primum attinet, gratis asseritur, per ista: *inter utramque vesperam*, tempus illud medium inter occasum solis et auroram intelligi, neque hoc ex subjunctis satis evincitur; illa enim Deut. 16. *vespere ad occasum solis*, non præcise tempus post occasum solis significant, sed, sensu etiam proprio, illud important tempus, quo sol ad occasum inclinat; eoque sensu debere intelligi, ipsa Hebræorum consuetudo, optima alias legis interpres, suadet, ante urbis Hierosolymitanæ excidium pascha luna decima quarta ante occasum solis immolantium. Neque etiam ex Matth. 28. et Marc. 16. probatur, per *vesperam*, *vesperum*, vel per τὸ *vespere* intelligi crepusculum matutinum, sed intelligitur nox transacto sabbato fluens, etsi magis propinqua diluculo, qua noctis parte egressæ e domibus piæ mulieres venerunt tandem ad sepulcrum *valde mane*, ut vult Marcus. Dein permissio gratis, per τὸ *vespere* intelligi cit. loc. diluculum; at nunquam tamen in

S. Scriptura, vel apud ullam gentem hæc: *ad vesperam: vespere ad solis occasum* accipiuntur pro diluculo.

Quoad *secundum*: etsi post excidium Hierosolymæ gens Judæorum per orbem dispersa, libris et legis doctoribus destituta, multis commentis suos libros infecerit, inque plurimis recesserit a majoribus suis; non est tamen aut verosimile, aut credibile, Judæos, stante adhuc eorum Republica, legis ceremoniis alias ad superstitionem usque addictos, in augustissimo religionis suæ ritu, ac celebrando insigni illo liberationis suæ beneficio, cujus observantiam adeo exactam tamque severe et sæpe inculcabat Moyses, voluisse recedere.

Tandem si probe attendatur cap. 12. Exod., eadem nocte, qua egressi sunt ex Ægypto Judæi, manducaverunt pascha, h. e. in priore parte noctis ante hujus medium comederant pascha; post noctis medium urgentibus Ægyptiis egressi sunt; orationis enim et narrationis filum a v. 29. unius ejusdemque noctis continuationem ita clare exprimit, ut nonnisi aliqua violentia alia dies paschatis, alia egressus ex Ægypto videatur posse statui: atqui pars illa noctis posterior, qua sunt egressi, jam pertinebat ad diem decimam quintam; Num. 33. 3. enim dicuntur *perfecti de Ramesse quinta decima die mensis primi*; ergo pars noctis anterior, qua comederant pascha, erat vespera secunda diei decimæ quartæ.

221. *Dico II.* Christus ultimo vitæ suæ anno vere celebravit pascha Judaicum: nec solummodo cœnam communem habuit, in qua Eucharistiam instituit. Contra P. LAMY, aliosque supra.

Prob. I. Ex Matth. 26., ubi Christus domino domus denuntiari jubet: *Apud te facio pascha hodie*. Marc. 14. *Ubi est refectio mea, ut pascha cum discipulis manducem?* Sed hæc nonnisi de Judaico paschate possunt intelligi; secus enim, si de instituenda Eucharistia Christus hæc dixisset, nihil plane intellexisset dominus domus. Revera etiam discipuli paraverunt pascha Judaicum juxta Christi imperium Matth. 26. 19. *Fecerunt discipuli, sicut constituit ipsis Jesus, et paraverunt pascha*, indubie Judaicum, cum discipuli nihil de Eucharistia scirent, neque hanc instituere possent; nec pascha unquam a Judæis pro cœna communi sumpta sit; neve dici possit, paratum quidem fuisse pascha, sed non manducatum a Christo, Luc. 22. 14. dicitur: *Et cum facta esset hora, discubuit, et duodecim Apostoli cum eo, et ait illis: desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar*. Ubi ista: *hoc pascha*, illud indubie pascha denotant, de quo Eucharistiæ adhuc ignari quæsierant discipuli: *ubi vis, paremus tibi comedere pascha?* Matth. 26. 17.; propter quod eos miserat ad dominum domus ibid., quodque paraverant Luc. 22.; sed hoc Judaicum pascha fuit ex dictis.

Prob. II. Ex Traditione. Non est certior ullius veri ac genuini Scripturarum sensus, quam constans et unanimis in eum Ecclesiæ consensus; sed (si unum Villa-Gagnonium exceperis, et Vechietum propterea castigatum) præter paucos hæreticos, et schismaticos Græcos, omnes hactenus consenserant, citatis Scripturæ locis insinuari, Christum eo tempore pascha legale celebrasse. Quin propterea mota S. TRIDENT. Synodus Sess. 22. cap. 1. disertè docet: *Celebrato veteri pascha, quod in memoriam exitus de Ægypto*

multitudo filiorum Israel immolabat, novum instituit pascha; seipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum.

222. *Dico III.* Judæi anno Christi morientis pascha legale non transtulerunt in lunam decimam quintam, ut BURGENSIS volebat: nec eo tempore apud Judæos duplex neomenia in usu fuit, ut putabat PEZRONIUS: nec subsistit HARDUINI systema de duplici paschate Galilæorum et Judæorum.

Prob. 1^a. p. Concl. 1°. Decretum hoc Synagogæ veteris commentitium est; nusquam enim ejusdem, etiam apud Rabbinos veteres, extat vestigium. 2°. Falsa est ratio, ob quam decretum hoc datum dicitur; ratio enim hujus decreti asseritur, quod, cum Judæis die festo nec parare cibos liceret, nec sepelire mortuos, ipsis nimis incommodum accidisset, si dies festos duos consequentes haberent: sed neutra ratio subsistit; licuisse enim Judæis in festis, imo ipsa solemnitate paschatis parare cibos, Exod. 12. 16. habetur; sepelire etiam mortuos, solo forsitan excepto sabbato, Tob. 2., ubi Tobias occisi Judæi cadaver portabat domum. Et quid demum hinc gravis incommodi, si sepultura defuncti in unum alterumve diem differretur? Sed 3°. decretum hoc non sustulisset ea incommoda; si enim prima azymorum solemnitas translata fuisset in sequens sabbatum, quia septem diebus durabat azymorum festum, et dies ultima iterum sollemnis erat ut prima, hæc deinde incidisset in feriam sextam; sicque tamen rursus duo dies festi consequentes fuissent; unde hujus sententiæ patroni, dum charybdim vitare volunt, incidunt in scyllam.

Sed, inquires, saltem Pharisei et Scribæ pascha distulerunt in lunam decimam quintam, ut tanto liberius sævire in Christum possent, quem volebant feria sexta occidere, ante hujus vesperam secundam; quia ita autumat S. CHRYSOST. homil. 84. n. 2. in Matth.

R. N. *Assertum.* S. CHRYSOSTOMO tum communem aliorum Patrum oppositum, tum ipsum CHRYSOSTOMUM homil. 83. (al. 84.) in Matth. n. 2. (opp. t. 7. p. 793. B.) qua inquit: *Immiserunt in eum manus, ac tenuerunt illum ipsa nocte, in qua comederunt pascha;* ergo hoc non distulerunt. Unde S. Pater hæc in re varie sensit. Sed et ipsa S. Scriptura aliter sentire cogit; Christus enim a Juda Judæis non nisi post cœnam traditus fuit, consequenter post cœptam jam solemnitatem paschalem, quæ proinde amplius differri non poterat.

223. *Prob. 2^a. p. 1°.* Duplex illa neomenia pariter commentitia est, excogitata a Rabbiniis post Christum; nullum enim in Scriptura fundamentum habet; nec apud ullum scriptorem Judæum ante excidium urbis. Sed 2°. Exod. 12. 6. pascha simul et semel ab omni Israele celebrari debuit. *Immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam;* Paulo autem L. de Decalogo ac septenario, pascha, inquit, esse sacrificium, quod universus simul populus et una die offerret. 3°. Adversa opinio secum infert pugnantia plane et inextricabilia incommoda; e. g. lex erat, ut ante paschalem cœnam omne fermentum sine exceptione ab ædibus, imo finibus eliminaretur, Exod. 12. 15. *In die primo non erit fermentum in domibus vestris;* Deut. 16. 4. *Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus.* Vel igitur die decima quarta prima abjiciebatur ab omnibus,

vel partim hac, partim secunda. Si *primum*; ergo decem fuissent azymorum dies usque ad vigesimam primam posteriorem; duplex enim erit eodem jure vigesima prima; ad posterioris autem vigesimæ primæ finem usurpassent azyma, qui ad decimæ quartæ secundæ finem pascha immolassent. Si *secundum*; ergo cum pascha primo fieret, fermentum adhuc erat in finibus Judæorum; imo iisdem in ædibus, si non omnes ejusdem domus eadem die comedere pascha voluissent. Sed hæc adversantur S. Scripturæ. Sic quoque oblatio manipuli spicarum non secunda, sed tertia azymorum die facta fuisset, contra Levit. 23. 9.

224. *Prob. 3^a. p. 1°.* Quia et hæc fictitia est, nullo nixa fundamento in Scripturis, nec teste idoneo. 2°. Nec est verosimile, Christum ex Juda, ac Davidis stirpe progenitum voluisse pascha manducare cum Galilæis potius, quam cum Judæis, qui profecto hinc Christum calumniandi causam habuissent. 3°. Eadem quoque huc spectat ratio, quæ in præcedenti allata ex lege celebrandi paschatis, azymorum, et spicarum manipuli.

225. *Dico IV.* Christus non anticipavit ultimum pascha, ut schismatici Græci volunt; sed hoc celebravit, et proinde Eucharistiam instituit luna decima quarta exeunte, h. e. feria quinta ad hujus vesperam. Ita Latinorum communis sententia.

Prob. utraque pars Conclus. I. EX SCRIPTURA. 1°. Christus pascha legale ultimum celebravit prima die azymorum, quando ex legis præscripto debebat immolari vel occidi pascha, atque illud revera immolabant Judæi: atqui dies prima azymorum incipiebat luna decima quarta exeunte, eaque debebat immolari pascha, hocque immolabant Judæi; ergo.

Maj. constat ex tribus Evangelistis: *Prima die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: ubi vis paremus tibi comedere pascha? etc.,* Matth. 26. 17. *Primo die azymorum, quando pascha immolabant,* Marc. 14. 12. *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha; et misit Petrum et Joannem, dicens: euntes parate nobis pascha, ut manducemus,* Luc. 22. 7. et 8.

Min. prob. Quia ante agni *immolationem* nec manducari poterat; nec obligabat lex ad comedenda azyma: sed agnus luna decima quarta exeunte, h. e. post meridiem debebat immolari, juxta probata num. 220.; ergo eadem luna decima quarta exeunte, scilicet post solis occasum debebat manducari agnus, tuncque obligabat lex de azymis, quibuscum agnus debebat manducari.

226. *Prob. II. EX TRADITIONE.* Christus passus est feria sexta, quæ erat luna decima quinta: sed Christus Eucharistiam instituit, *pridie, quam pateretur,* ante Eucharistiam vero celebraverat legalem cœnam; ergo luna decima quarta exeunte, h. e. feria quinta ad vesperam celebrato paschate Eucharistiam instituit. *Maj.* constat ex totius latinæ Ecclesiæ sensu, et græcæ veteris, usque dum fatale dissidium exarsit inter utramque Ecclesiam. *Min.* eadem traditione constat; et ita habet Canon Missæ in feria quinta majoris Hebdomadæ, *qui pridie, quam pateretur;* quæ verba a tem-

pore S. Petri Apostoli usurpata fuisse in Missa, tradit HUGO VICTORIN. L. 2. de Sacram. part. 8. cap. ult.

Neque dicas: Si Christus Eucharistiam instituit luna decima quarta exeunte post solis occasum, quod tempus erat initium lunæ decimæ quintæ; ergo Christus passus esset luna decima sexta, sive sabbato; vel si passus dicatur Christus luna decima quinta, h. e. feria sexta; ergo Eucharistiam instituisset luna decima quarta ante solis occasum, quia pridie, quam pateretur, instituit: sed id Scripturæ sacræ repugnat. Nam

R. N. *utramque sequel.* Certum enim est, per τὸ *pridie* intelligi feriam quintam, seu diem decimam quartam naturalem, cujus pars adhuc erat tempus post solis occasum; et vero hoc manifestat particula *hodie* addita in Canone feriæ quintæ, *qui pridie... hoc est, hodie.* Illud vero tempus diei decimæ quartæ post occasum solis duplici respectu dicebatur tempus lunæ decimæ quintæ *ineuntis*; erat lunæ decimæ quartæ exeuntis, hanc sumendo pro die *naturali*; erat simul initium lunæ decimæ quintæ, sed *legalis*; dum jam dicimus, Christum instituisse Eucharistiam luna decima quarta exeunte, per hanc non *legalis*, sed *naturalis* intelligitur, quæ tamen legaliter sumpta juxta Levit. 23. erat initium jam diei festi sequentis, quo passus est Christus, non proinde luna decima sexta. Pariter, quoad alteram sequelam, hinc patet, adhuc posse dici, Christum instituisse Eucharistiam luna decima quarta, etiamsi non ante, sed post solis occasum instituerit; quia hoc tempus post solis occasum vere pars erat lunæ decimæ quartæ naturalis. Omnium horum fundamentum est, quod apud Judæos soli dies festi a vespera inciperent, et terminarentur in altera vespera; minime vero dies profesti et alii; unum ergo idemque punctum temporis potest esse pars diei profesti, qui ut naturalis dies tantum numerabatur, et simul pars festi; et diversimode de utroque prædicari, quod eo in puncto factum est; luna vero decima quarta usque ad occasum solis tantum profesta fuit.

Prob. III. specialiter quoad part. 1^{am}. contra Græcos. Christus anteverendo pascha vel agnum ante immolatum manducasset, vel non. Si *primum*; ergo debuisset ante statutam in lege diem immolari, quod nullo modo est verosimile; cum id minime permisisset paterfamilias, nec ita clam id factum fuisset, quin proderetur vel a domesticis, vel Juda sacerdotibus, qui enim ceu legis reum criminandi nacti fuissent causam. Si *alterum*, rursus violatæ legis reum se fecisset, cum agnus deberet ante immolari, quam manducaretur; sicque et Christum et discipulos accusandi, damnandique ansam inde abundantem habuissent Judæi; qui, ut damnare eum possent, fingebant in eum crimina. Deinde verum pascha legale ante mortem celebravit Christus ex dictis supra; ergo agnum ante ex præscripto legis immolatum manducavit. Demum Patres, qui contra Quartodecimanos pugnant (sic dicebantur, qui contendebant pascha celebrandum esse cum Judæis die decima quarta, in quamcumque hebdomadæ diem incideret; eo quod Christus ipse die decima quarta suum pascha celebrasset), nunquam negabant, Christum ea die pascha manducasse.

227. *Obj. I. Ex Testamento veteri.* Christus ultimum suum legale pascha celebravit, et proin Eucharistiam instituit die, qua illud primo comederant Judæi ante egressum ex Ægypto, illudque postea solebant comedere; legem

enim adimplere venerat; constatque ex dictis Art. præced. Atqui Judæi primum pascha comederunt in Ægypto luna decima tertia desinente, et decima quarta ineunte, non hac exeunte; et Judæi postea eodem die, quo Patres eorum in Ægypto solebant pascha comedere; ergo.

Prob. min. 1°. Judæi ex Ægypto egressi sunt altera die phase Num. 33. 3. *Profecti igitur de Ramesse mense primo, quinta decima die mensis, altera die phase, filii Israel*; ergo si luna decima quinta fuit altera dies phase, Judæi non manducarunt pascha vespere præcedente, sive luna decima quarta exeunte; quia vespera hæc pertinuisset ad lunam decimam quintam, et primam diem phase.

2°. Non est verosimile, quod inter phase celebratum in Ægypto, et egressum Judæorum non intercesserit adhuc integer dies, si habeatur ratio eorum, quæ post celebratum phase gesta sunt; ergo luna decima tertia exeunte, et decima quarta ineunte manducasse agnum dicendi sunt; quia decima quinta egressi dicuntur. *Prob. Ant.* Nam 1. nocte, qua manducarunt agnum, nulli Judæorum licebat egredi ostium domus: *Nullus vestrum egrediatur ostium domus suæ usque mane.* Exod. 12. 22.; 2. in noctis illius medio percussit angelus omnia Ægyptiorum primogenita, Exod. 12. 29., quorum clamore, et sui primogeniti cæde commotus Pharo Moysen et Aaronem accersit in Regiam, dictam *Memphis*, sitam ad occidentem Nili ripam; post datam Moysi egrediendi facultatem, hic redit ad Judæos; 3. vasa aurea et argentea, vestesque petierunt ab Ægyptiis, Exod. 12. 35.; 4. Judæi debebant in terra Gessen, inferioris Ægypti regione, non parum dissita a Memphi juxta Geographos; quomodo igitur Moyses vocatus intra tam breve tempus a medio noctis ejusdem, in cujus præcedente vespera manducarant agnum; venire Memphim, inde redire in terram Gessen potuit? Quomodo fieri memorata alia, egredique Judæi numero fere 600,000., non computatis parvulis et mulieribus? ergo adhuc intercessit dies, et Judæi celebrarunt pascha luna decima tertia desinente. Non est autem verosimile. Judæos postea ab hoc primi celebrati paschatis ritu recessisse.

3°. Moyses ipse significat, Judæos egressos esse ex Ægypto tum ad occasum solis Deut. 16. 6. *Immolabis phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto*; ergo immerito exitus ille in eandem noctem conjicitur, qua pascha comederant.

R. C. M. N. *min. Ad prob. 1^{am}.* R. D. Profecti sunt de Ramesse altera die phase naturali C. legali N. Phase enim seu pascha celebrant luna decima quarta exeunte; egressi vero sunt eadem nocte post ejus medium circa, vel paulo ante diluculum, jam inchoata luna decima quinta, et sic altera die naturali.

Ad prob. 2^{am}. R. N. A. Singula objecta a medio noctis illius usque ad egressum Judæorum fieri commode potuerunt. Nam

Ad 1^{am}. R. Finis præcepti illius erat, ne egredientes e domibus Judæi in angelum percussorem inciderent, ut constat ex v. 23. seq. *Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios: cumque viderit sanguinem in superliminari, et in utroque poste, transcendet ostium domus, et non sinet percussorem ingredi domos vestras et lædere: igitur ultra tempus, quo constaret, percussorem angelum transiisse, præceptum non extendebatur.*

Ad 2^{am}. R. Regia Pharaonis tum non Memphis erat, sed Tanis, vel Taphnis,